

«خلاصه طرح پژوهشی»

موانع و مشکلات اشتغال زنان

و

تأثیرات و پیامدهای آن

پژوهشگر: دکتر خدیجه سفیری (عضو هیأت علمی دانشگاه الزهراء «س»)

پیشنهاد دهنده: مؤسسه کار و تأمین اجتماعی

یکی از مباحث اساسی در زمینه توسعه، میزان بهره‌گیری درست و منطقی از تواناییها و استعدادهای نیروی انسانی هر جامعه است، به عبارت دیگر میزان بهره‌گیری منابع انسانی از فرصتهای مناسب توسعه همواره به عنوان یکی از پارامترهای اساسی توسعه انسانی مطرح بوده و هست. فرصتهایی که می‌بایست زمینه مشارکت عادلانه همه اقشار جامعه را فراهم ساخته و از مزایای اجتماعی، اقتصادی آن بهره‌مند سازد. بر پایه این رویکرد، عنایت ویژه به موقعیت زنان به عنوان نیمی از منابع انسانی جامعه از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. پیش فرض اصلی که وجود دارد این است که معمولاً زنان علی‌رغم موقعیت نامناسب اجتماعی، نقش قابل توجهی در جامعه دارند ولی میزان حضور آنها در بخش وسیعی از فعالیتهای دیگر جامعه از جمله تصمیم‌گیری، مدیریت، حق مالکیت، اشتغال و... با تنگناهایی همراه است. علی‌رغم اهمیت و ضرورت مشارکت فعال زنان در فعالیتهای اقتصادی، اجتماعی، جامعه ما هنوز در میزان حضور و مشارکت با موانع و تنگناهایی مواجه می‌باشد.

● طرح مسأله

دسترسی به تحصیلات لازم و مورد نیاز تخصصهای بالا را دارند؟ در واقع این مسئله که زنان برای دستیابی به شغل چه موانع و مشکلاتی را قیل از اینکه شاغل

نیباشد، آن جامعه توسعه نیافته است. آیا شرایط اشتغال برای زنان، در جامعه ما با مردان برابر است؟ برای دستیابی به شغل مناسب برای زنان، آنان

اگر در جامعه‌ای ایجاد اشتغال شود و درآمد بالا رود، ولی توزیع آن بین تمامی افراد جامعه اعم از زن و مرد، یکسان

شوند، با آن روبرو هستند و بعد از اینکه موانعی را پشت سر گذاشتند و به کار مشغول گردیدند، آنگاه چه مشکلاتی پیش رو دارند؟ نکاتی است که انگیزه محقق از انجام این تحقیق بوده است. در این تحقیق سعی می‌شود موانع و مشکلات اجتماعی - سازمانی و فرهنگی اشتغال زنان و پیامدهای ناشی از اشتغال آنان بررسی گردد. مسلماً با شناخت این مشکلات و با مدنظر گرفتن ویژگیهای خاص اشتغال زنان، برنامه‌ریزان جامعه هرچه بهتر می‌توانند برای رسیدن به توسعه پایدار برنامه‌ریزی داشته باشند.

● تاریخچه اشتغال زنان

به گفته ویل دورانت نقل است که مدینیت در کلبه بزرگ‌ر آغاز به رستن می‌کند و در شهر به گل می‌نشیند و بار می‌دهد. بشر هنگامی توانست گوهر انسانی خود را آشکار کند که زندگی او از مرحله متزلزل شکار خارج شد و به مرحله مطمئن‌تر و ثابت‌تر حیات چوپانی درآمد. زنان مبدع کشاورزی بوده و راز حاصلخیزی زمین را پیدا کردند، در واقع زنان رمز مدینیت را کشف کرده و با گرداندن چرخ آن امروز ما شاهد تمدن‌های عظیم انسانی هستیم. حضور زنان در تمامی مشاغل دوشادوش مردان بر کسی پوشیده نیست. لذا می‌توان گفت از آغاز زندگی اجتماعی

انسان بر روی زمین کار زنان آغاز گشته و نقش بسیار مؤثری در رشد و توسعه جوامع بشری داشته‌اند.

امروزه طبق بررسی‌های سازمان بین‌المللی کار، در همه نقاط جهان به جز آمریکای شمالی و استرالیا، زنان نسبت به مردان در طی هفته ساعات بیشتری را به کار مشغول می‌باشند. در آفریقا ساعات کار زنان ۶۷ ساعت در هفته در مقابل ۵۳ ساعت برای مردان می‌باشد. این نسبت در آسیا برای زنان ۶۲ ساعت و برای مردان ۴۸ ساعت، در آمریکای شمالی و استرالیا برای زنان ۴۷/۵ ساعت و برای مردان ۴۹ ساعت و در ژاپن برای زنان ۵۶ ساعت و برای مردان ۵۴ ساعت و در آمریکای لاتین برای زنان ۶۰ ساعت و برای مردان ۵۴ ساعت می‌باشد. (پیام زن، سال ششم، شماره ۴۲).

به نظر می‌رسد زنان ضمن داشتن مشارکت عظیم در جهت فعالیت‌های مختلف، دارای شرایط و امکانات مناسب نیستند و چنانچه این امکانات برایشان فراهم گردد، استعدادهای بالقوه آن به منصفه ظهور رسیده و جوامع از رشد و توسعه بیشتری برخوردار می‌شوند.

● روش تحقیق

در بررسی مشکلات زنان، شاغل لازم بود بخشی از موانع قبل از شاغل شدن آنان مورد بررسی قرار گرفته و بخشی نیز

✱ زنان در مورد نقش مادری خود بسیار حساس بوده و احتمال اینکه شغل در این نقش محدودیت ایجاد نماید. آنان را نگران می‌سازد و بدین دلیل امکان عدم توجه کامل به مسائل شغلی ممکن است ایجاد شود و آنان نتوانند در ترکیب این دو نقش موفق باشند.

✱ زنان ضمن داشتن مشارکت عظیم در جهت فعالیت‌های مختلف، دارای شرایط و امکانات مناسب نیستند و چنانچه این امکانات برایشان فراهم گردد، استعدادهای بالقوه آن به منصفه ظهور رسیده و جوامع از رشد و توسعه بیشتری برخوردار می‌شوند.

✱ طبق بررسی‌های سازمان بین‌المللی کار، در همه نقاط جهان به جز آمریکای شمالی و استرالیا، زنان نسبت به مردان در طی هفته ساعات بیشتری را به کار مشغول می‌باشند.

ثانیاً: زنان در رده‌های مدیریتی سطح بالا و میانی تا کارمندان جزء قرار گرفته باشند. کارخانه‌های با مشخصات بالا مشخص گردیده و یک کارخانه به قید قرعه انتخاب گردید و با مشکلات فراوان (به دلیل آنکه معمولاً یکی از مشکلات پروسه تحقیق جمع‌آوری اطلاعات است و همواره با محقق همکاری لازم به عمل نمی‌آید). پرسشنامه در چهار کارخانه تکمیل گردید. علت انتخاب کارخانه‌ها با تعداد زیاد این بود که در بسیاری از کارگاهها در شهر تهران زنان فعال نیستند. (به دلیل نوع کار) و اگر چنانچه تعداد کمی حضور داشته باشند، در سطوح شغلی بایگان، ماشین‌نویس و یا مستخدم می‌باشند.

در بخش بهداشت و درمان، بیمارستانها از جمله بخشهایی هستند که زنان در همه سطح تحصیلی و رده‌های مختلف شغلی در آن فعال هستند از جمله: زنان پزشک با تخصصهای بالا، تعدادی در سطوح مدیریتی بخشها، پرستاران، کارمندان عادی دفتری و بالاخره کارگران جزء و مستخدمین.

فقط در بیمارستانهای خصوصی یا دولتی بودن ممکن بود بر روی بعضی از مشکلات زنان تأثیر داشته باشد، لذا از میان بیمارستانها دو بیمارستان دولتی و دو بیمارستان خصوصی به قید قرعه

براساس آمار مرکز آمار ایران در سال ۱۳۷۶، تعداد ۳۱۸۴۱ نفر زن فعال بوده که ۱۹۱۳۴ نفر متعلق به بخش بهداشت و درمان و ۱۲۷۰۷ نفر متعلق به بخش صنعت می‌باشند. یک درصد این جامعه آماری به سوالات پرسشنامه پاسخ دادند. در انتخاب بخش صنعت، کارگاهها از نظر نوع تولید مورد بررسی قرار گرفتند و چهار نوع تولید با مشخصات: ۱- حضور بیشتر زنان ۲- داشتن تنوع شغلی (زنان شاغل در رده‌های بالا، متوسط و پائین) انتخاب شدند. بنابراین، کارخانجاتی وارد جامعه آماری شدند که اولاً حضور ۱۰۰ نفر به بالای زنان را داشته باشند.

از موانع بعد از استخدامشان مدنظر باشد. لذا موانع فرهنگی و اجتماعی مربوط به قبیل از شاغل شدن و موانع سازمانی در رابطه با بعد از مشغول به کار شدن آنان مورد بررسی و تحقیق قرار گرفت.

زنان بطور عمده در سه بخش آموزش، صنعت و بهداشت و درمان فعالیت می‌نمایند. از آنجا که برای دستیابی به عمق واقعیت لازم بود بخشهایی را انتخاب کنیم که اولاً حضور زنان در آن زیاد باشد تا بهتر نمونه‌گیری انجام شود، ثانیاً تنوع شغلی در آن بخشها بیشتر باشد، لذا دو بخش صنعت، بهداشت و درمان به دلیل مورد اشاره واجد شرایط بودند و جامعه آماری را تشکیل دادند.

انتخاب شدند. برای پرکردن پرسشنامه در بیمارستانها هم با همان مشکلات کارخانهها در عدم همکاری در ارائه اطلاعات روبرو بودیم که با تلاش زیاد این مورد نیز حل شد. نسبت حجم نمونه را به تعداد بیمارستانها و کارخانهها برحسب سهمیه اول براساس آمار موجود تعیین نموده و در نهایت ۳۰۰ پرسشنامه استخراج گردید.

یکی از مشخصات زنان برای وارد شدن به نمونه سن ۲۰ الی ۴۰ سال متأهل بودن قرار داده شد. سن ۲۰ سال به این علت که تازه پس از تحصیل به کار وارد شده‌اند و سن ۴۰ سال به علت آنکه بررسی شود در ۲۰ سال بعد از انقلاب چه تغییراتی در شرایط اشتغال زنان بوجود آمده است.

در بررسی پیامدهای اشتغال زنان لازم بود یک گروه گواه از خانه‌دارها تشکیل دهیم تا در مقایسه با زنان شاغل بتوان تأثیرات اشتغال را بررسی نمود. زنان خانه‌دار با مشخصات و ویژگیهای سطح تحصیلات (تقریباً شبیه به شاغلین نمونه) تأهل و سن از میان همسران مردانی که در این کارخانهها و بیمارستانها به کار اشتغال داشتند انتخاب شدند.

فرضیات خرد با دو گروه آزمایش (شاغلین) و گروه گواه (خانه‌دارها) مورد

بررسی قرار گرفتند. تعداد کمی نیز مجردین وارد نمونه شدند آنهم به دلیل آنکه خانواده‌هایی که در آن زن خانه‌دار سن بالای ۴۰ سال داشت از دختران مجرد در این محدوده سنی پرسشنامه تکمیل گردید.

به‌طور کلی ۵۰۲ نفر زن شاغل و خانه‌دار ابتدا به روش سهمیه‌ای، سپس طبقه‌ای (نوع تولید و نوع بیمارستان) و در داخل طبقات ابتدا به قید قرعه انتخاب و سپس با تعیین میزان افراد در هر طبقه از روش تصادفی سیستماتیک بر روی لیست‌های تهیه شده افراد نمونه تعیین شدند.

واحد تحلیل در مورد فرضیات کلان، کشور و در سطح کلان است.

واحد تحلیل در مورد فرضیات خرد، فرد بوده و در سطح خرد مورد تحلیل قرار می‌گیرد.

در مورد فرضیات کلان شیوه جمع‌آوری اطلاعات، از آخرین گزارش سازمان ملل متحد در مورد سال ۱۹۹۸ شاخصها تعیین شدند. درباره فرضیات فرد از طریق پرسشنامه‌ای که ابتدا توسط یک پرسشنامه مقدماتی با تعدادی سؤال باز که از ۵۰ نفر از جامعه آماری مصاحبه به عمل آمد و نهایتاً پس از استخراج پرسشنامه نهایی تکمیل شد.

---

* اگر در جامعه‌ای ایجاد اشتغال شود و درآمد بالا رود، ولی توزیع آن بین تمامی افراد جامعه اعم از زن و مرد، یکسان نباشد، آن جامعه توسعه نیافته است.

---

* چنانچه زنان را در مشاغلی که خود دوست دارند به‌کار بگماریم نتیجه بهتری عاید خواهد شد و بهره‌وری آنان بالاتر خواهد رفت.

---

* در مورد اینکه شغل مانع ایفاء نقش مادری، همسری و خانه‌داری می‌گردد، اکثریت زنان شغل را مانع جهت انجام نقشهای همسری و خانه‌داری نمی‌دانند ولی در مورد نقش مادری، شغل را محدودیت مطرح می‌نمایند.

● فرضیات:

فرضیات کلان عبارتند از:

- ۱- هرچه میزان فعالیت اقتصادی زنان به عنوان درصدی از نرخ فعالیت اقتصادی مردان بالاتر باشد، شاخص توسعه انسانی بالاتر می‌رود.
- ۲- هرچه سهم زنان از نیروی کار بالای ۱۵ سال بیشتر باشد، شاخص توسعه انسانی بالاتر می‌رود.
- ۳- هرچه سهم زنان از درآمد بدست آمده بالاتر باشد، شاخص توسعه انسانی بالاتر می‌رود. شاخص توسعه انسانی در این فرضیات متغیر وابسته و سه شاخص دیگر متغیر مستقل می‌باشد.

فرضیات خرد:

- ۱- عوامل و موانع اجتماعی سازمانی و فرهنگی بر اشتغال زنان تأثیر می‌گذارد.
- ۲- اشتغال زنان بر خود آنان و خانواده‌شان تأثیر می‌گذارد.

فرضیات جزئی:

- ۱- عوامل موانع اجتماعی بر اشتغال زنان تأثیر می‌گذارد. شاخص‌های این متغیر عبارتند از: الف: عدم دسترسی به تحصیلات بالا. ب: عدم دستیابی به تخصص‌های بالا. ج: گسرایش به مشاغل خاص (پرستاری - معلمی، منشیگری).
- ۲- عوامل و موانع سازمانی بر اشتغال

زنان تأثیر می‌گذارد.

شاخص‌های آن عبارتند از:

- الف: تبعیض در داخل سازمانها به دو طریق نخست ابتدای استخدام - دوم عدم شرایط مناسب جهت رشد و ارتقاء زنان.
- ب: مشکلات ایاب و ذهاب.
- ج: مشکل نگهداری فرزندان در مهد کودک.
- د: ساعات مستمر و طولانی جهت حضور در محل کار.
- ۳- عوامل و موانع فرهنگی بر اشتغال

زنان تأثیر می‌گذارد.

شاخص‌های این متغیر عبارتند از:

- الف: رضایت و عدم رضایت همسر -
- ۲- مشکل ترکیب نقش مادری همسری با کار بیرون از خانه.

فرضیات خرد بخش دوم:

- ۱- اشتغال زنان بر خود آنان و خانواده‌شان تأثیر می‌گذارد.

این تأثیرات شامل دو بخش است:

الف: تأثیرات فردی.

ب: تأثیرات خانوادگی اجتماعی.

الف: تأثیرات فردی.

این تأثیرات شامل فرضیات زیر

است:

- ۱- زنان شاغل نسبت به خانه‌دارها اعتماد بنفس بالایی دارند.

- ۲- زنان شاغل نسبت به خانه‌دارها

احساس مفید بودن بیشتری می‌کنند.

* کار بیرون از خانه به دلیل حضور فیزیکی در محل کار و ساعات کار طولانی، زنان را با مشکل روبرو می‌کند. لذا چنانچه زنان در کارهایی به کار مشغول شوند که حضور فیزیکی در محل کار به مدت طولانی نخواهد، از این نیروی بالقوه استفاده بیشتری می‌توان کرد.

* زنان مبدع کشاورزی بوده و راز حاصلخیزی زمین را پیدا کردند، در واقع زنان رمز مدنیت را کشف کرده و با گرداندن چرخ آن امروز ما شاهد تمدن‌های عظیم انسانی هستیم.

* در بررسی مشکلات زنان، شاغل لازم بود بخشی از موانع قبل از شاغل شدن آنان مورد بررسی قرار گرفته و بخشی نیز از موانع بعد از استخدام‌شان مدنظر باشد.

۳- زنان خانه‌دار نسبت به شاغلین دارای آرامش اعصاب بیشتری هستند.

۴- زنان شاغل نسبت به خانه‌دارها خستگی‌های جسمی بیشتری دارند.

۵- زنان خانه‌دار نسبت به شاغلین خستگی‌های روحی کمتری دارند.

ب: تأثیرات خانوادگی - اجتماعی.

این تأثیرات شامل فرضیات زیر است:

۱- خانه‌دارها نسبت به شاغلین به مشورت با همسر اهمیت بیشتری می‌دهند.

۲- شاغلین به رسیدگی در درس فرزندان اهمیت بیشتری می‌دهند.

۳- خانه‌دارها نسبت به شاغلین از قدرت تصمیم‌گیری کمتری در امور زندگی برخوردارند.

۴- زنان شاغل در زندگی با برنامه‌ریزی به همه کارها رسیدگی می‌کنند.

۵- زنان شاغل روحیه همکاری در کارهای دسته‌جمعی را بیشتر از خانه‌دارها دارند.

۶- اشتغال باعث کاهش رسیدگی به وظایف همسری، مادری و خانه‌داری می‌گردد.

نتایج تحلیل داده‌ها

در بررسی فرضیات کلان نتایج بدینگونه حاصل شد: سه شاخص یاد شده به عنوان متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته رابطه معنادار را نشان داد. فقط در یک مورد رابطه معکوس بود و آن رابطه

شاخص سهم زنان از نیروی کار بالای ۱۵ سال بر شاخص توسعه انسانی می‌باشد. این نکته نشانگر آن است که تنها تعداد زنان در سن کار دلیل بر توسعه نخواهد بود مگر با شرایط دیگر ترکیب شده آنگاه بر شاخص توسعه انسانی تأثیر گذارد.

در بررسی فرضیات خرد دریافتیم اکثریت زنان به وجود موانع اجتماعی - سازمانی و فرهنگی تأکید داشتند و از میان این موانع، ابتدا اجتماعی و سپس فرهنگی و بعد موانع سازمانی را مطرح کرده‌اند.

در مورد شاخص‌های موانع اجتماعی: سه شاخص عدم دسترسی زنان به تخصص‌های بالا - عدم یکسانی شرایط ادامه تحصیل - و گرایش به مشاغل خاص مورد بررسی قرار گرفت و در مورد موانع بودن عدم دسترسی زنان به تخصص‌های بالا اکثریت آنها تأیید نمودند و در مورد گرایش به مشاغل خاص فقط ۲۸٪ موافق بودند و بقیه تقریباً مخالف هستند. با بالا رفتن تحصیلات زنان این مسئله را که گرایش به مشاغل خاص در زنان وجود دارد و این خود مانعی است که اجازه حضور زنان در مشاغل دیگر نخواهد داد، را رد می‌کنند و با آن مخالفت ورزیدند. در مورد عدم یکسانی شرایط ادامه تحصیل اکثریت آنها قبول نداشته و معتقد به این امر که زنان شرایط مساوی ادامه تحصیل را ندارند، نیستند و این فرضیه را رد می‌کنند. شاهد این مدعا می‌تواند میزان

قبولی ۵۲٪ دختران در کنکور سال ۱۳۷۸ باشد.

شاخص‌های موانع سازمانی که وجود تبعیض در زمان استخدام و سپس در داخل سازمان - حضور فیزیکی در محل کار - ساعات کار مستمر ایاب و ذهاب و مشکل نگهداری فرزندان تقریباً مورد تأیید همه پاسخگویان قرار گرفت.

از میان شاخص‌های موانع فرهنگی دو شاخص مهم‌تر برگزیده شد که نتایج چنین است:

۱- در مورد رضایت و عدم رضایت همسران و آنها مانع اشتغال زنان دانستن، نتایج نشان می‌دهد، بالاتر از ۶۰ و ۷۰ درصد زنان خانه‌دار و شاغل تأیید نمودند که چنانچه همسران راضی نباشند، آنان نمی‌توانند به کار اشتغال داشته باشند.

۲- ترکیب وظایف خانه‌داری - همسرمداری و بچه‌داری با کار بیرون از خانه، یکی از مسائلی است که برحسب انتظارات جامعه از زن لازم بود مورد بررسی قرار گیرد.

براساس نتیجه تحقیقات، بالاتر از ۶۰٪ افراد جامعه نمونه ترکیب این نقشها و وظایف را مشکلی جهت اشتغال زنان دانسته‌اند و بطور خاص در مورد نگهداری از فرزند و تربیت آنان اکثراً مشکل را بیشتر مطرح نموده‌اند.

تمایل به کار از مواردی است که می‌توان در هر دو گروه خانه‌دارها و شاغلین سنجید، که نتایجی اینگونه در بر

داشت: اکثریت ۸۳٪ تمایل به کار داشته‌اند. انگیزه اکثریت اقتصادی بوده سپس اجتماعی و فرهنگی را مطرح نموده‌اند. به نظر می‌رسد زنان از طریق استقلال مادی می‌خواهند وجهه اجتماعی و موقعیت بهتر را در خانواده و جامعه داشته باشند.

تأثیرات اشتغال بر زنان و خانواده ایشان نیز مورد بررسی قرار گرفت و براساس مدل ج در دو بخش تأثیرات فردی و تأثیرات خانوادگی و اجتماعی در نظر گرفته شد.

در تأثیرات فردی فرضیات مربوط به بالا بودن اعتماد به نفس زنان شاغل همچنین احساس مفید بودن در جامعه تأیید شد و همچنین اینکه زنان خانه‌دار دارای آرامش اعصاب هستند، مورد تأکید اکثریت بود و درباره اینکه زنان شاغل خستگی جسمی و روحی بیشتری نسبت به خانه‌دارها دارند خستگی‌های جسمی را تأیید نمودند ولی خستگی‌های روحی شاغلین را خانه‌دارها تأیید نکرده‌اند و بطور کلی شاغلین وضعیت روحی خانه‌دارها را بهتر از خود ارزیابی می‌نمایند و خانه‌دارها هم وضعیت روحی شاغلین را بهتر از خود ارزیابی می‌نمایند. از سوی اکثریت زنان خانه‌دار و شاغل (۸۱٪ و ۷۹٪) خود را خسته از کارهای مختلف می‌دانند.

مجموعه مطالب بدست آمده نشان می‌دهد که زنان شاغل و هم زنان خانه‌دار

از نظر روحی تحت فشار و خستگی ناشی از کارهای مختلف هستند. از آنجا که زنان نقش اساسی و مؤثر در رشد روانی و ارائه خلاقیت‌های اعضای خانواده دارند چه بهتر که مسئولین برنامه‌ریز کشور به این مهم توجه نمایند.

از سویی بین علاقه به شغل و ارزیابی از وضعیت جسمی و روحی توسط شاغلین، براساس آزمون کی‌دو، رابطه معنادار دیده شد. این امر نشانگر آن است که چنانچه زنان را در مشاغلی که خود دوست دارند به کار بگماریم نتیجه بهتری عاید خواهد شد و بهره‌وری آنان بالاتر خواهد رفت. در مورد تأثیرات خانوادگی و اجتماعی، فرضیات مربوط به اینکه خانه‌دارها به مشورت با همسر اهمیت بیشتری می‌دهند و زنان شاغل به درس فرزندان اهمیت بیشتری قائلند مورد تصویب قرار گرفت. همچنین اینکه زنان خانه‌دار از قدرت تصمیم‌گیری کمتری در امور زندگی برخوردارند، شاغلین موافق بوده و در این امر (تصمیم‌گیری) خود را موفق‌تر می‌دانند.

در حالی که خانه‌دارها در حدود نیمی با آن موافق و در حدود نیمی دیگر با آن مخالف بودند و خود را مؤثر در امر تصمیم‌گیری در امور زندگی می‌دانستند.

در مورد برنامه‌ریزی در زندگی زنان شاغل و اثر آن بر رسیدگی به کلیه امور زندگی، اکثریت این امر را تأیید نموده‌اند که زنان شاغل به کلیه کارها توسط

برنامه‌ریزی رسیدگی لازم را می‌نمایند. در مورد اینکه شغل مانع ایفاء نقش مادری، همسری و خانه‌داری می‌گردد، اکثریت زنان شغل را مانع جهت انجام نقشهای همسری و خانه‌داری نمی‌دانند ولی در مورد نقش مادری، شغل را محدودیت مطرح می‌نمایند.

این امر نشان می‌دهد، زنان در مورد نقش مادری خود بسیار حساس بوده و احتمال اینکه شغل در این نقش محدودیت ایجاد نماید، آنان را نگران می‌سازد و بدین دلیل امکان عدم توجه کامل به مسائل شغلی ممکن است ایجاد شود و آنان نتوانند در ترکیب این دو نقش موفق باشند.

پیشنهادهای:

۱- بواسطه تمایل شدید زنان به کار، دولت تمهیداتی را برای جذب این نیروی عظیم جهت فعالیت بیشتر، برنامه‌ریزی نماید.

۲- کار بیرون از خانه به دلیل حضور فیزیکی در محل کار و ساعات کار طولانی، زنان را با مشکل روبرو می‌کند. لذا چنانچه زنان در کارهایی به کار مشغول شوند که حضور فیزیکی در محل کار به مدت طولانی نخواهد، از این نیروی بالقوه استفاده بیشتری می‌توان کرد.

۳- دولت زمینه فعالیت و اشتغال غیررسمی را بیشتر نموده و تعاونیهای محلی و منطقه‌ای را توسعه داده و حضور زنان را در این مکان‌ها بیشتر نماید.

- ۴- رشد تعاونیها در همهٔ زمینه‌ها می‌تواند سهم زنان را در درآمد بدست آمده بالا برده، بخصوص چنانچه تولیدات در این تعاونیها به صورتی استاندارد بوده و صادرات را افزایش دهد، در رشد اقتصادی هم مؤثر خواهد بود.
- ۵- توسعهٔ کارهای پاره‌وقت می‌تواند یکی از راههای استفاده از نیروی زنان باشند. بدلیل آنکه مادران جوان بتوانند، ارتباط کاری خود را حفظ نموده و همزمان فرزندان کوچک خود را نگهداری کنند.
- ۶- امکان دستیابی زنان به تخصص‌های بالا فراهم گردد.
- ۷- برای زنان شاغل تسهیلات مناسب، مهد کودک، وسیله ایاب و ذهاب،
- محل‌های نگهداری فرزندان مدرسه رو آنها و تعاونیهای مصرف برای تهیه مواد ضروری زندگی ایجاد شود.
- ۸- تغییر نگرش فرهنگی در جهت اینکه چنانچه زنان شاغل شوند کارهای مربوط به خانه و فرزندان را نخواهند توانست انجام دهند!!
- این نگرش باعث خواهد شد تعداد زیادی از زنان به سوی کار بیرون از منزل تمایل نداشته باشند.
- ۹- وسایل ارتباط جمعی در جهت فعالیت این نیروی عظیم می‌تواند زمینه‌های رشد و آگاهیهای مربوط به حضور زنان در صحنه‌های اجتماعی و همکاری و همراهی دیگر اعضای خانواده
- در انجام کارهای روزمره در خانه، را ایجاد نماید.
- ۱۰- شرایط استخدام و امکان ارتقاء در قوانین برای زنان و مردان مساوی بوده، ولی در اجراء کارفرمایان و مسئولین اجرایی بخشها نظر تبعیض آمیز نسبت به زنان دارند؛ لذا دستگاہهای نظارت و کنترل بر این امر باید مکانیسم‌هایی را جهت رفع چنین تبعیضهایی فراهم نمایند.
- ۱۱- امکان فعالیت‌های زنان در صحنه‌های سیاسی و ارتباط با کشورهای مختلف اسلامی و غیر اسلامی، توسط دولت گسترش یابد.

منابع و مأخذ:

- ۱- آزاد- حسن "پشت پرده‌های حرمسرا". انتشارات انزلی - سال ۱۳۶۲
- ۲- انصافپور - غلامرضا، "قدرت و مقام زن در دوران تاریخ"، انتشارات سال ۱۳۴۸.
- ۳- امین - قاسم "تحریر المرأة" ترجمه بی‌تا مهذب - انتشارات مرکزی سال ۱۳۶۰.
- ۴- بارتولمه - کریستیان - "زن در حقوق ساسانی" ترجمه ناصرالدین صاحب الزمانی، ۱۳۳۷.
- ۵- بیانی - شیرین، "زن در ایران عصر مغول" انتشار دانشگاه تهران سال ۱۳۵۲.
- ۶- ثابت قدم - شهیندخت - "تساوی زن و مرد چگونه ممکن است" - هشهری، ۱۳۷۳.
- ۷- چایلد - گوردن به نقل از بهجت‌الملوک مظفری "بررسی روند اشتغال زنان در ایران و سایر کشورها". دانشگاه الزهراء (س) سال ۱۳۷۴.
- ۸- چند تن از خاورشناسان، تمدن ایرانی. ترجمه عیسی بهنام - ۱۳۲۷ انتشارات نگاه ترجمه و نشر کتاب.
- ۹- دانشگاه الزهراء (س)، (معاونت پژوهشی) "زن و توسعه فرهنگی" (سینارها)، پائیز ۱۳۷۴.
- ۱۰- دورانت و بل، "تاریخ تمدن"، "مشرق زمین گاهوارهٔ تمدن" ترجمهٔ احمد آرام، جلد اول و دوم تهران، اقبال - ۱۳۷۷.
- ۱۱- راوندی - مرتضی - "تاریخ اجتماعی ایران"، انتشارات امیرکبیر، سال ۱۳۵۶ مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران (دانشکده ادبیات).
- ۱۲- رفیع - افتخار، ماهنامه پیام زن، سال ششم، شماره ۲، اردیبهشت ۷۶.
- ۱۳- ریترز - جورج "نظریه‌های جامعه شناسی" مترجم احمد رضا غروی زاد - انتشارات ماجد - سال ۱۳۷۳.
- ۱۴- ساروخانی - باقر. فرهنگ و زندگی "اثرات اشتغال مادر بر خانواده" تهران ۱۳۵۵.
- ۱۵- سالنامه آماری ۱۳۷۵، تاریخ انتشار ۱۳۷۶، مرکز آمار ایران.
- ۱۶- سفیری - خدیجه "جامعه شناسی اشتغال زنان" تیبان. ۱۳۷۷.
- ۱۷- سگالن - مارتین "جامعه شناسی تاریخی خانواده" ترجمه حمید الیاسی - نشر مرکز - ۱۳۷۰.
- ۱۸- شیخ الاسلامی - پری - "زن در ایران و جهان" ۱۳۵۱.

- ۱۹ - قطب - محمد - "جامعه‌شناسی تاریخی زن" ترجمه محمد علی عابدی - انتشارات البرز - سال ۱۳۵۴.
- ۲۰ - کار - مهرانگیز "زنان در بازار کار ایران" نشر روشنگران - ۱۳۷۳.
- ۲۱ - کشاورز - ناهید - فرهنگ و توسعه ویژه زنان سال ششم اسفند ۱۳۷۶ (ماهنامه فرهنگی - اجتماعی - سیاسی - اقتصادی).
- ۲۲ - کریستین سن - آرتور. "ایران در زمان ساسانیان" ترجمه رشید یاسمی انتشار تهران، ابن سینا سال ۱۳۵۱.
- ۲۳ - گرگانی - فخرالدین اسعد - "ویس و رامین" به اهتمام محمد جواد محبوب - انتشار تهران، اندیشه، ابن سینا سال ۱۳۳۷.
- ۲۴ - گزیده مسائل اجتماعی - اقتصادی "آینده تیره زنان پس از اتحاد دو آلمان" دی ۱۳۷۰ - سال هشتم، شماره ۱۰.
- ۲۵ - گواهی - زهرا "سیمای زن در آیین فقہ شیعه" انتشارات شمشاد سال ۱۳۶۹.
- ۲۶ - لمبروزو - جینا - روانشناسی زن - ترجمه پری حسام شه رئیس - انتشارات دانش - ۱۳۶۲.
- ۲۷ - ماهنامه پیام زن - شماره‌های ۴۰ و ۳۹ و ۳۸.
- ۲۸ - ماهنامه پیام زن، سال هفتم - شماره ۱۲ - ۱۳۷۷.
- ۲۹ - مجله فرزانه، هاشمی - "حقوق سیاسی - اجتماعی زنان" دوره سوم شماره ۸ سال ۱۳۷۵.
- ۳۰ - مرکز آمار ایران. "نتایج تفصیلی نیروی انسانی - شهر تهران" سرشماری نفوس و مسکن ۱۳۶۵.
- ۳۱ - مرکز تحقیقات مطالعات و سنجش برنامه‌های صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران "بررسی مشکلات زنان شاغل در تهران".
- ۳۲ - مرکز تحقیقات، مطالعات و سنجش برنامه‌های "پژوهشی پیرامون حقوق نقش اجتماعی و پوشش بانوان"، صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران - ۱۳۶۹.
- ۳۳ - مرکز تحقیقات، مطالعات و سنجش برنامه‌های "اشتغال زنان در خارج از خانه و اثرات آن بر خانواده" صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران - سال ۱۳۶۹.
- ۳۴ - مطهری - مرتضی - "نظام حقوق زن در اسلام" انتشارات صدرا - ۱۳۶۶.
- ۳۵ - معموری - معصومه - "بررسی میزان مشارکت زنان در توسعه اقتصادی اجتماعی و فرهنگی کشور (۶۵-۷۵)" پایان نامه دانشگاه علامه طباطبائی - ۱۳۷۶.
- ۳۶ - میرزا اسکندری - طیبه - "موانع مشارکت زنان در روند توسعه" همشهری - ۱۳۷۵.
- ۳۷ - میشل - آندره. "جامعه‌شناسی خانواده و ازدواج". ترجمه فرنگیس اردلان - دانشکده علوم اجتماعی ۱۳۵۴.
- ۳۸ - نفیسی - سعید، تاریخ اجتماعی ایران - جلد اول - انتشارات سال ۱۳۴۲.
- ۳۹ - نقدی - علی محمد: "جامعه‌شناسی غربگرایی" انتشارات امیرکبیر سال ۱۳۶۲.

1. Grint. Keith. 1993 "The sociology of work" Polity press.
2. Walby. s. 1986 - Patriarchy at work: Patriarchal and capitalist Relations in Employment. Cambridge: Polity Press.
3. Boston. S. 1987. Women workers and the trade union s.
London - Lawrence & wishort.
4. Perelberg. R.j . Miller. A-c. 1990 "Gender and Power in Families" Routlege.
5. PLA (Provident life Assurance). 1987. Life after Death Putting a price on your wife lifelines No.3.
London: PLT
6. Glenn. N.D. and coleman. M.T. 1988. "Family Relations"
The Dorsey Press
7. Young. Kate. 1994. Planning development with women.
London: the mcmillan Press. Ltd
8. UND. 1998. "Human Development Report 1998"
9. Doyle. J. Paludi. M. 1998. "Sex & Gender" Mc Graw Hill.
10. SAPRU. PK. 1989. "Women and Development" Publisher Metropolitan Books Ashish pulishing House.
11. Moghadam. V. (1991) The Reproduction of Gender inequality in Muslim societies a case study of Iran in the 1980 world Development. Vol. 19. No 10. Printed in Grea: Britain
12. Humphrey. J. 1987. "Gender and work in the third world" Taristock Publications London and New york.